

*Tidskrift för
politisk filosofi*

Nº 2-3 2024 — årgång 28

Bokförlaget *Thales*

⇒ Politisk filosofi idag

Intervju med RUTH KINNA, professor i politisk filosofi vid Loughborough University i Storbritannien, redaktör för *Anarchist Studies* och författare till många böcker och artiklar om socialism, anarkism och det radikala tänkandets historia.

HEJ, RUTH KINNA, tack för att du tackade ja till den här intervjun! Du är intresserad av idéhistoria och politisk filosofi. Hur ser du på relationen mellan dessa två? Hur viktigt är det att politiska filosofer är medvetna om de politiska idéernas historiska rötter?

Hej, tack för inbjudan! Jag är utbildad idéhistoriker och har närmast mig politisk teori med en historisk vinkling. Den historiska inriktningen i mitt arbete beror till stor del på att anarkistisk tanketradition länge förbisetts inom akademien, såväl som i berättelser om socialism, och tendensen, som var tydligare under 1980-talet än den är nu, att analysera anarkism »filosofiskt» som en form av anti-statism eller antiauktoritarianism, med andra ord, att beröva anarkismen den anarkistiska kritiken av egendom och dominans och fokusera uteslutande på frågor om förpliktelser. Å ena sidan är jag intresserad av att visa att anarkism inte är ateoretiskt, en impuls eller en typ av praktik som antingen är svår att särskilja från Marxismen eller i behov av extern teoretisering. Å andra sidan är jag intresserad av anarkistiska berättelser om anarki och staten. Anarkister menar, i motsats till konventionell politisk teori, att anarki inte är det tillstånd som staten råder bot på. Hur ska vi då teoretisera kring det? För mig framstår det som självklart att använda sig av idéhistoria snarare än att försöka återuppfinna hjulet eller tillämpa tillvägagångssätt som är antitetiska till anarkismen. På ett generellt plan tänker jag att politiska traditioner uppstår

ur historia och att oavsett hur formbar denna historia är härstammar politisk filosofi och politisk teori från historiskt konstruerade tanke-traditioner. Det är svårt att föreställa sig liberal politisk filosofi utan liberalismens historia. Även om det är möjligt för politisk teori att utvecklas utan att förhålla sig till historiska texter – vi kan ha Rawls utan att nämna Mill eller marxism utan Marx – riskerar en sådan distansering att förvränga.

Du nämnde en tidigare utbredd tendens inom akademien att analysera anarkismen på ett vis som frångår den dess bredare kritik av egendom och dominans. Skulle du kunna utveckla detta och nämna några vanligt förekommande missuppfattningar gällande anarkismens centrala idéer?

Jag tror att de huvudsakliga feltolkningarna beror på att anarkism behandlats som oordnad snarare än självordnande. De mest kända varianterna härrör från hobbesianska och rousseauska föreställningar om anarki som ett asocialt eller för-socialt tillstånd. Frågan som uppstår är hur anarkister tillhandahåller den ordning som staten garanterar utan att använda dess styrmedel. Till exempel, en av James Scotts bekymmer med anarkismen är hur rättigheter skyddas: han visar bara mild entusiasm för anarkism, eftersom han befarar en förlust av livskvalitet.¹ Om vi inte har staten som utgångspunkt utan börjar med anarki – jag tror att det är dit anarkister som P.-J. Proudhon leder oss – kan vi ompröva rättigheter, skyldigheter och plikter som delar av de sociala strukturerna som reglerar sociala relationer och utvecklas genom provningar och motsättningar över tid. Detta angreppssätt uppmärksammar institutionella strukturer snarare än »naturen», och på att analysera orsakerna till sociala spänningar och motsättningar, inte människors inneboende brister. Proudhon hävdar i *What is Property?* att den konstitutionella garantin för exklusiv äganderätt skapar en klassklyfta mellan ägare och icke-ägare, som befäster ojämlikhet och nödvändiggör införandet av en uppsjö av repressiva kontrollmekanismer.² Institutionaliserad patriarkatet eller rashierarkier leder i samma riktning. Att förneka självstyre är att förneka människors kapacitet att lösa sina meningsskiljaktigheter utan permanent skiljeförfarande (eller att komma fram till »rätt» svar), och det innebär att

påstå att påtvingad skiljeförfarande är opartisk i relation till de stridande parterna. Anarkister tar generellt sett avstånd ifrån båda dessa argument.

Anarkism missförstås som ett tillstånd av asocial eller för-social oordning. Du framhåller i stället anarkism som en rörelse som strävar efter en ordning baserad på självstyre, som tar avstånd från den typ av sociala hierarkier som representeras av rasism, patriarkat och klassklyftor. Även bland läsare som är skeptiska till dessa hierarkier lär det finnas de som har svårt att föreställa sig ett samhälle som helt saknar hierarkier. Kan du hjälpa dem genom att klargöra vad hierarkier är och varför anarkister ser dem som oönskade.

Ja, de gör rätt i att vara skeptiska. Jag ska försöka tydliggöra. Jag menar att det är en skillnad mellan anarki, som ett självordnande tillstånd, och anarkism, som är en doktrin eller tanketradition som tar avstånd från dominans. Självstyre är en process, inte ett tillstånd utan dominans. Konflikt är en del av processen. Det anarkistiska resonemang-
et, som jag ser det, är att dessa konflikter dämpas av institutionella strukturer som möjliggör och underlättar förändring för att bemöta dominerande praxis. Statliga system reagerar långsamt på påståenden om orättvisa, och är dessutom konstitutionellt begränsade i sina försök till upprättelse; de skyddar olika grundläggande rättigheter som befäster ojämlikheter och är sammanflätade i maktrelationer (genom sina historier av kolonialism, imperialism, slaveri).

Men finns det inte former av hierarki och dominans som kan vara bra eller nödvändiga? Vissa marxister verkar tycka att hierarki är nödvändigt för att kunna organisera eller försvara revolutionen. Andra tycker att hierarki är bra inom vissa typer av sociala relationer, som den mellan förälder och barn. Hur bemöter anarkister sådana synpunkter?

Angående hierarki: Jag uppfattar hierarki som någon typ av ordningssystem som tilldelar rang eller status. Det kan vara formellt eller informellt. Till exempel har universitet formella rangordningssystem

– professor, lektor, adjunkt etc. – som kanske eller kanske inte överensstämmer med den status som följer med anseende (publikationer, offentlig profil). Jag förstår att dessa indelningar kan vara användbara – universitet kan öka sitt anseende genom att visa hur många ickevita, icke-manliga professorer de har bland sina anställda och individer kan löneförhandla baserat på sina anseenden. Men det innebär inte att de är bra och det är hur som helst oklart vem som i första hand beslutar rangordningarna.

Det marxistiska argumentet verkar handla om disciplin. Det är kärnan i Engels kritik av anarkism i *On Authority*.³ Och det traditionella anarkistiska motargumentet är att den självutnämnda disciplinerade eliten möjligen kan leverera betydande förändring, men inte revolutionen. Det finns ett annat leninistiskt argument rörande hierarki i *What is to be Done*.⁴ Det är påståendet att det är nödvändigt att utbildare medvetandegör arbetarna, något arbetarna inte kan uppnå genom egna ansträngningar. Anarkister ifrågasätter skarpt detta påstående om inkompetens och motsätter sig den hierarki mellan eliten och massorna som argumentet rättfärdigar. Kropotkin använder uppförandet av Forthbron i Edinburgh som analogi. Arbetskraften kom gemensamt att förverkliga innovativiteten i ingenjörens design, genom sitt arbete. Med andra ord, det är möjligt att erkänna olika förmågor, men ett misstag att inrätta en hierarki mellan dem.

Informella hierarkier är svårare att tackla eftersom de ofta framställs som »naturliga». Sedan William Godwin har anarkister ägnat mycket tanketid åt relationer som rör föräldrar och lärare och pedagogik. Louise Michel, Francisco Ferrer, Leo Tolstoy och under 1900-talet Paul Goodman, Colin Ward och Herbert Read har alla skrivit om detta.⁵ Det är svårt att summera det, men jag skulle säga att den gängse uppfattningen är att den bästa formen av utbildning erkänner att relationen är hierarkisk och auktoritärt för att möjliggöra att den utmanas. Kanske är denna klyfta ofrånkomlig, men att uppmärksamma dess existens skapar ett utrymme för ifrågasättande och dialog. Det här blir lite av ett sidospår; Paul Goodman skrev något med andemeningen att en förälder eller lärare kan använda tvång för att hindra ett barn från att springa ut på vägen, men att grundregeln för relationen ändå är vänlighet. Tanken är att vänlighet möjliggör för barnet att förstå att vägen är farlig, och på så vis motverkar ett nödläge.

En vanlig kritik mot anarkism är att den är utopisk. I några av dina artiklar påpekar du att det finns ett starkt anti-utopistiskt element i anarkistiskt tänkande. Skulle du kunna förklara vad utopism är och vad du anser om denna typ av kritik?

Jag behöver gå tillbaka till historien lite för att kunna besvara den frågan, så jag ber om ursäkt ifall detta blir en aning långgrandigt. Argumentet om utopism vänder sig mot en typologi som introducerades i *Communist Manifesto*. Enligt denna skiljer kommunismen ut sig från andra former av socialism som en vetenskap. Utopisk socialism är en av de kategorier som Marx och Engels definierade som en föregångare. De associerade denna med Charles Fourier, Robert Owen och Henri St. Simon.⁶ De placerade inte Proudhon i samma kategori, jag tror att han kategoriserades som en »bourgeois» socialist. Hur som helst, när Engels upprepade tesen på 1880-talet var det med syftet att misskreditera anarkister som utopiska: Proudhon, Bakunin, Kropotkin stämpades alla som utopister. Etiketten användes för att slå i huvudet på anarkisterna. Den betydde att de vägrade acceptera »vetenskapen» i Marx historieteori. I likhet med de tidiga »utopisterna» fantiserade de fram bilder av idealistiska framtider eller ritningar för socialismen.

Det anarkistiska svaret var att Marx »vetenskap» var falsk, att det inte fanns några »lagar» för den historiska utvecklingen, och att föreställningen om sådana lagar var ett sätt att anpassa socialismen till trender som var oattraktiva, destruktiva och fantasilösa. William Morris, som ansåg att Marx »vetenskap» var trovärdig, argumenterade ändå för att socialister borde kämpa emot den kapitalistiska utvecklingens dynamiker – socialismen var ingenting utan konstens återfödelse.⁷ Gustav Landauer kallade den marxistiska visionen om en förstatligad industriell framtid för »andefattig».⁸ Argumentationen var i båda dessa fall att det är möjligt att forma materiella krafter genom att injicera utopism i sociologisk analys. Det fanns aldrig obegränsade möjligheter för detta, men faktumet att verkligheten satte gränser för idealen innebar inte att idealen själva var överflödiga. Ideal var också krafter. På det sättet var anarkister utopister: de förlitade sig inte på »ritningar» utan förkastade integreringen av kapitalistiska produktions- och konsumtionsmetoder i socialismen, som om det bara fanns en modell för produktion och konsumtion. Resonemanget hade betydande konsekvenser

utanför Europa, där antikoloniala aktivister debatterade värdet av traditionell kultur, arbetssätt och modernisering.

Anarkismen framställs ofta genom ett europeiskt perspektiv, som en reaktion på industrialiseringen under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal, och som att den formats av personer som Proudhon, Kropotkin, Bakunin, Goldman, Malatesta, de Cleyre, och så vidare. Kan du berätta mer om de anarkistiska tanketraditioner som utvecklats på andra platser, till exempel i länder som drabbats av europeisk kolonialism? Vilka var några av de tongivande anarkisterna i dessa tanketraditioner?

Ja, jag tycker att det är rimligt att kalla det europeiskt, men jag tror inte att det var »västerländskt» i snäv bemärkelse. Särskilt ryskfödda anarkister var involverade i den intellektuella debatt som delade »västerlänningar» från »slavofiler». De var mycket medvetna om fördomarna mot traditionella livsstilar och motarbetade föreställningen om att livet på landsbygden var »idiotiskt». Elisée Reclus arbete och Malatesta och andra gjorde betydande insatser för att överbygga klyftan mellan arbetare i staden och på landsbygden. Landauer, som jag nämnde tidigare, försökte också plocka isär föreställningar om civilisation genom att visa hur våra nedärvda konstruktioner av dåtiden begränsade vår syn på framtiden. Européer härledde ofta sitt ursprung till de gamla grekerna och romarna och såg dessa förfäder som sina »grannar». Samtidigt såg de på den amerikanska ursprungsbefolkningen som »främlingar». Det fanns mycket att lära sig av de exkluderade och marginaliserade.⁹

Angående frågan om icke-europeiska röster: det finns alltmer forskning om anarkistiska rörelser i den icke-europeiska världen. Mycket av den fokuserar på rörelserna snarare än individer, men det finns några framstående historiska personer som närmade sig anarkism som antiauktoritärer. Kōtoku Shūsui, en antiimperialist och senare syndikalist, avrättades för sin delaktighet i Kōtokuincidenten 1911 (»brottet» var att ha planerat mordet på kejsaren och bevisningen för planeringen var mycket tunn).¹⁰ Han var översättare och introducerade mycket europeisk socialism i Japan. Ole Birk Laursen har arbetat mycket med M.P.T. Acharyas liv och idéer, en indisk revolutionär och

antikolonialistisk anarkist.¹¹ Jag tycker om Ananda Coomaraswamys arbete, han var historiker, med fokus på indisk, persisk och islamisk konst, och filosof. Han läste anarkism genom ett nietscheanskt perspektiv, men inspirerades också av William Morris att anpassa sina idéer om konsthantverk för att främja traditionella kulturer.¹² He-Yin Zhen var feminist och antimilitarist, och hennes arbete börjar bli ganska välkänt i anarkistisk historieskrivning. Hon skrev en del skarp kritik av patriarkatet och granskade också det kinesiska språkets konstruktion för att synliggöra dess djupt rotade strukturer. De historiker som översatt hennes arbete poängterar att hon raderats från konventionell historia om kinesisk feminism och att de manliga översättarna av J. S. Mills arbete fick det erkännande hon förtjänade.¹³

Jag tycker att det är viktigt att påpeka att även om europeiska anarkister ofta kom till korta vad gäller samverkan med icke-européer fanns det ett utbyte av idéer. Icke-européer läste och översatte europeisk litteratur – Tolstoj och Kropotkin var favoriter i Japan, tror jag – men de anpassade den. På liknande vis läste europeiska författare icke-europeiska intellektuella och tog del av icke-europeisk litteratur. Rudolf Rocker lånar från Rabindranath Tagore i sin bok *Nationalism and Culture*.¹⁴ Tolstojs *Letter to a Hindu* är ett annat exempel.¹⁵

Du och andra anarkister betonar ofta idealet om jämlikhet. Hur relaterar det till kritiken mot dominans och hierarki? Enligt det anarkistiska synsättet, ska jämlikhet ha ett inneboende (kanske intrinsikalt) värde, eller handlar det bara om att de typer av praktiker som ger upphov till ojämlikheter är oförsvarbara?

Det är en mycket bra fråga. Jag misstänker att du skulle hitta uttryck för båda dessa uppfattningar i den anarkistiska litteraturen. Min egen uppfattning är att ojämlikheter ger upphov till beteenden som splittar. Det är kärnan i Rousseaus resonemang i *Discourse on the Origin of Inequality*¹⁶ och jag tror att det även är Kropotkins argument: ojämlikhet främjar konkurrens till bekostnad av ömsesidig hjälp. När det gäller dominans innebär resonemanget om egendom att det är en form av förslavning som lämnar de egendomslösa i händerna på de ägande.

Liksom många verk om anarkism betonar dina att anarkism är både en praktik och en tanketradition. Om du överväger dessa aspekter separat, hur skulle du bedöma anarkismens nuvarande hälsotillstånd och relevans?

Jag tror att tanketraditionens hälsa är enklare att utvärdera än praktikens. Utifrån den skulle jag säga att anarkismen är vid mycket god hälsa. Det är möjligt att hitta verk publicerade av rörelsen, akademiker och facklitteraturförlag och inom alla möjliga områden. Det finns fantastiska onlinearkiv och bibliotek, tidskrifter, tidningar, bloggar, poddar. Det finns till och med universitetskurser. Chomsky eller Bookchin är inte längre de enda anarkister någon kan namnet på. På vissa sätt reflekterar tanketraditionens hälsa praktikens hälsa: anarkister ligger bakom många av de bibliotek, kulturhus och förlagsverksamheter som håller tanketraditionen levande. Men att utvärdera praktiken är inte lika enkelt om man, som jag, anser att anarkism inte enbart är praktiker som utförs av anarkister utan att det även innefattar anarkistisk aktivitet i organisationer på gräsrotsnivå och ömsesidig hjälp i vardagen. Det sägs ofta att ömsesidig hjälp är något man kan se i kristider, när statliga tjänster kollapsar eller blir överbelastade. Covid var ett perfekt exempel. Grupper för ömsesidig hjälp växte nästan omedelbart fram i Europa och över hela Amerika. Alla dessa var inte »anarkistiska», men anarkister var involverade i många av dessa initiativ. Om man utgår ifrån att förmågan att självorganisera vittnar om anarkismens hälsotillstånd är detta goda tecken.¹⁷

Angående relevansen. Jag upplever att det fortfarande finns ett glapp mellan anarkismens hälsotillstånd och det värde som tillskrivs anarkistisk teori och praktik. Anarkismen är synligare men inte en integrerad del i den politiska debatten. Politiken faller fortfarande tillbaka till representation, precis som ordning faller tillbaka till lagstiftning, även när dessa system faller samman eller är under attack högerifrån. Det finns fortfarande mycket utrymme att visa att anarkismen är relevant för vardagliga erfarenheter.

Genom vilka metoder vill anarkister nå sitt idealsamhälle? Ditt föregående svar antyder att anarkism uppstår när människor kommer samman i vardagen för att forma organisationer för

ömsesidig hjälp och skapa alternativ till statliga tjänster. Finns det något mer som hör till den anarkistiska idén om revolution?

Det finns två olika idéer här: den ena är »livstecken», att vi kan utvärdera anarkismens hälsa delvis genom att titta på omfattningen av gräsrotsaktivism, som kanske inte är explicit anarkistisk (vilket stämmer överens med Colin Wards tankegångar i *Anarchy in Action*)¹⁸ och den andra handlar om att främja anarkistisk förändring. Jag är osäker på hur användbart »revolution» är för att beskriva detta: det har en tendens att framkalla romantiska bilder av dramatiska ögonblick av förändring och återfödelse. Det finns definitivt en revolutionär ådra i anarkistisk litteratur, men den fyller oftast en retorisk funktion. Det centrala begreppet av förändring som direkt handling är nyckeln till båda, och det är till större nytta eftersom det lämpar sig för många olika scenarion, både individuella handlingar (till exempel att angripa patriarkatet genom att vägra äktenskap eller praktisera »fri kärlek») och kollektiva (att organisera en fackförening).

Direkt aktion tar sig olika uttryck beroende på vilket motstånd den möter, vilken kontext den verkar i och vilka principer människor för med sig. Vanlig ömsesidig hjälp möter oftast inte något direkt motstånd, men det kan försvinna genom regleringar. Historiskt sett har uttalat anarkistiska initiativ mötts av systematiskt våld. Anarkistiska fackföreningar har regelbundet konfronterats av miliser och polis. Runt om i världen har individuella organisatörer fångats och avrättats enbart för att ha förespråkat anarkism.

Det finns en livlig och splittrad debatt inom den anarkistiska rörelsen om det legitima sättet att bemöta repressivt våld, och viktiga grupper inom rörelsen tar avstånd från våld. Min egen uppfattning är att det är upp till aktivisterna själva att avgöra hur de bäst kan försvara sig.

På tal om praktiska principer, du skrev nyligen artikeln *Anarchic Agreements: A Field Guide to Collective Organizing*¹⁹ tillsammans med Alex Prichard och Thomas Swann. Kan du berätta lite mer om guiden och dess huvudsakliga syften?

Guiden mynnade ur ett projekt som involverade Industrial Workers of the World (IWW)²⁰ och bostads- och arbetarkooperativet Radical

Routes²¹, och utvecklades tillsammans med påverkansgruppen Seeds for Change.²² Huvudsyftet var att visa att anarkistiska eller anarkistiskt orienterade grupper grundas för att värna om och upprätthålla principer om icke-dominans, och att de gör det utan att förlita sig på en permanent och orubblig auktoritet. Guiden försöker förklara hur konstitutionella mekanismer begränsar makt för att hantera problem som uppstår i praktiken (till exempel gällande utbrändhet, förtroende och samarbete). Snarare än att förlita sig på sympati eller delade värderingar innebär konstitutionalisering att utforma regler, etablera institutioner och normer och inrätta beslutsprocesser. Vi kallade det konstitutionalisering för att belysa den nödvändiga ofullkomligheten i alla system för självstyre och flexibiliteten i processer som inte är beroende av centraliserad auktoritet (och våld) för att lösa menings-skiljaktigheter eller dispyter.

Boken består av två pamfletter: den ena tittar på processer för grupper och den andra på processer för att utveckla federala relationer.

När vi började forska för projektet tittade vi också på protokollen från generalförsamlingarna från Occupy Wallstreet, London St. Pauls och Oakland. I alla dessa fall kunde vi dra slutsatsen att »riktig demokrati» – det begrepp som då användes för att beskriva ockupationerna – dölde mer komplexa konstitutionella praktiker. Under de korta perioder som lägren lyckades fungera hann ockupanterna anta och anpassa grundprinciper (från Wall Street-deklarationen), driva flertalet institutioner (från lägerkök till sociala medier-konton), utforma regler (rörande oljud, konfliktlösning, droganvändning) och inrätta beslutsfattande genom konsensus.

Fältguiden fokuserar på praktiker inom samtida rörelser, men vi arbetar också på ett projekt för att återställa den konstitutionella teorin inom anarkismen och visa hur den komplicerar konventionell konstitutionalism.

Både i er guide och i din introduktion till anarkism, *The Government of No One*, beskriver du demokratisk röstning som en metod för kollektivt beslutsfattande. Med tanke på det starka fördömandet av »majoritetsstyre» från vissa klassiska anarkister kan det tyckas förvånande. Hur upplever du relationen mellan anarkism och demokratiska ideal?

Jag ser på anarki som en princip för självstyre, där den demokratiska processen utgör en del i beslutsfattandet. Jag uppfattar inte demokratisering av staten som ett anarkiserande drag; det varken skiftar maktbalanser eller möjliggör självstyre. Jag anser inte heller att demokrati är synonymt med anarki – vilket jag uppfattar är David Grabers argumentation i *Democracy Project*.²³ Risken med denna sammanblandning är, som jag ser det, att det gör det svårare att förstå vad som är utmärkande för anarki eller anarkism och att det tenderar att koppla ihop anarkistiska praktiker med en särskild beslutsmodell. Jag ser konstitutionalisering som ett effektivt sätt att undvika »majoritetsstyre»: om man inte vill att eliten ska dominera, informellt eller formellt som en följd av bristfälliga processer, behöver man överväga att utveckla mekanismer för att hantera problemet – individuellt och kollektivt.

Anarkister avfärdade demokratiseringen av staten som ett trick – och de hade rätt. Men den underliggande kritiken handlade om att demokratisering inte utmanade suveränitetsprincipen – i stället utnämnde den helt enkelt (missledande) folket till kung – och det skulle inte förändra de konstitutionella uppgörelser som förankrade ojämlikhet och dominans genom att skydda rättigheter. Deras svar blev då att överge idén om suveränitet och begreppen individuell frihet och det allmänna bästa som demokrater främjade på olika vis. Men det innebar inte att överge idén om konstitutionell politik – det vill säga idén om att begränsa godtycklig makt. Det innebar att uppfinna andra mekanismer för att begränsa makten och förhindra att den koncentreras (eller, som Kropotkin och många andra hävdade, att återupptäcka tekniker utvecklade av ursprungsbefolkningar och nedtryckta av koloniserare). Så länge du inte tror att anarkin på något vis är befolkad av annorlunda varelser eller att politiken försvinner, återstår problemet med makten. Vi kan omforma våra miljöer och förändra moraliska normer, men jag tror inte att det räcker. Det måste finnas begränsningar för makten. Om begränsningarna inte är överenskomna är de påtvingade eller helt enkelt accepterade som tradition. Konflikten om påtvingandet kommer inte att försvinna. Ett av argumenten för anarki i stället för stat är att förändring underlättas av frånvaron av lag. Men jag tror att denna reflektion innebär att parterna i konflikten måste tänka igenom och ompröva regler och principer.

Tack, än en gång, professor Kinna, för att du delar med dig av dina insikter. När vi avslutar denna intervju, har du några rekommendationer eller uppmuntrande ord till de läsare som är intresserade av att utforska anarkism, antingen som teoretiskt ramverk eller som praktisk ansats? Vad bör man ha i åtanke för att ta sig an detta på ett eftertänksamt och meningsfullt sätt?

Tack så mycket! Rekommendationer: det finns så många utmärkta online-bibliotek, projekt, bokmässor och informationskällor²⁴ att ta del av och inspireras av, och jag skulle uppmuntra alla att göra det och helt enkelt hålla tanketraditionerna vid liv: utbyte, diskussion, praktik. Vad bör man ha i åtanke? Vanligtvis har ingen rätt och ingen har rätt hela tiden. →

Andrés Garcia

(Översättning av Majk Michaelsdotter)

Noter

1. James C. Scott, *Two Cheers for Anarchism* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2012).
2. P.-J. Proudhon, *What is Property? An Inquiry into the Principle of Right and Government* (1840): <https://www.marxists.org/reference/subject/economics/proudhon/property/>.
3. Friedrich Engels, *On Authority* (1872): <https://www.marxists.org/archive/marx/works/1872/10/authority.htm>.
4. V. I. Lenin, *What Is To Be Done? Burning Questions of Our Movement* (1901–2): <https://www.marxists.org/archive/lenin/works/1901/witbd/>.
5. Se Judith Suissa, *Anarchism and Education: A Philosophical Perspective* (Oakland CA: PM Press, 2020); Robert H. Haworth, *Anarchist Pedagogies: Collective Actions, Theories, and Critical Reflections on Education* (Oakland CA: PM Press, 2021).
6. Karl Marx och Friedrich Engels, *The Communist Manifesto* (1848): <https://www.marxists.org/archive/marx/works/1872/10/authority.htm>.
7. William Morris, »Useful Work versus Useless Toil», *Signs of Change* (1896): <https://www.marxists.org/archive/morris/works/1888/signs/chapters/chapter6.htm>.

8. Gustav Landauer, *For Socialism* (1911) övers. David Parent (St Louis: Telos Press, 1983).
9. Gustav Landauer, »On Revolution» i Gabriel Kuhn (red.) *Gustav Landauer: Revolution and other Writings* (Oakland CA: PM Press, 2010).
10. R. Tierney *Monster of the Twentieth Century: Kōtoku Shūsui and Japan's First Anti-Imperialist Movement* (Berkeley: University of California Press, 2015) och se, till exempel, Nadine Willems, »Transnational Anarchism, Japanese Revolutionary Connections, and the Personal Politics of Exile», *Historical Journal* 2018: 719–741; Sho Konishi, *Anarchist Modernity: Cooperatism and Japanese-Russian Intellectual Relations in Modern Japan* (Cambridge MA: Harvard University Press, 2013); H.B. Raddeker, »Anarchist Women of Imperial Japan: Lives, Subjectivities, Representations», *Anarchist Studies* 24 (1) 2016.
11. Ole Birk Laursen, *We are all Anarchists: Essays on Anarchism, Pacifism, and the Indian Independence Movement 1923–1953* (Oakland: PM Press, 2019); *Anarchy or Chaos: M.P.T. Acharya and the Indian Struggle for Freedom* (London: Hurst, 2023).
12. Ananda Coomaraswamy, *The Dance of Siva: Fourteen Indian Essays* (1918): <https://archive.org/details/danceofsivafourtoocomiala/page/n1/mode/2up>.
13. Lydia H. Liu, Rebecca E. Karl, Dorothy Ko, *The Birth of Chinese Feminism: Essential Texts in Transnational Theory* (New York: Columbia University Press, 2013).
14. Rudolf Rocker, *Nationalism and Culture* (Chico, CA: AK Press, 1996 [1937]).
15. Leo Tolstoy, *Letter to a Hindu: The Subjection of India – Its Cause and Cure* (1908): <https://www.gutenberg.org/files/7176/7176-h/7176-h.htm>.
16. Jean-Jacques Rousseau, *Discourse on the Origin and the Foundations of Inequality Among Men* (1754) University of Oxford e-text, övers. Ian Johnston: <https://ota.bodleian.ox.ac.uk/repository/xmlui/bitstream/handle/20.500.12024/2524/seconddiscourse.htm?sequence=4&isAllowed=y>.
17. Jim Donaghey (red.), *Fight for a New Normal: Anarchism and Mutual Aid in the Covid-19 Pandemic Crisis* (London: Freedom Press, forthcoming).
18. Colin Ward, *Anarchy in Action* (London: Freedom Press, 1982).
19. Ruth Kinna, Alex Prichard, Thomas Swann and Seeds for Change, *Anarchic Agreements: A Field Guide to Collective Organizing* (Oakland: PM Press, 2022).
20. IWW: <https://iww.org.uk/>
21. Radical Routes: <https://www.radicalroutes.org.uk/>
22. Seeds for Change: <https://www.seedsforchange.org.uk/>

23. David Graeber, *The Democracy Project: A History, A Crisis, A Movement* (London: Penguin, 2014).
24. För engelskspråkig historisk anarkism se Anarchy Archives https://pzaacad.pitzer.edu/Anarchist_Archives/;
samtida anarkism <https://theanarchistlibrary.org/special/index>,
pro-feministisk <https://anarchalibrary.blogspot.com/>,
Francophone, Le Maitron <https://maitron.fr/spip.php?article157328>,
internationell historia, International Institute for Social History <https://iisg.amsterdam/en>, bokmässor <https://anarchistbookfairs.blogspot.com/>.